

Lübnan 2014

Ayşe Selcan Özdemirci

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

2014 yılında Lübnan'ın genelde Ortadoğu bölgesine hâkim olan karışmanın özeldense Suriye'nin yarattığı kaostan etkisinde kalmayı sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda ülkede 2014 boyunca kaydedilen gelişmeler büyük ölçüde Suriye'de yaşanan iç savaştan etkilenmiştir. Bu yazıda Lübnan'ın 2014 yılı gelişmeleri; iç siyasette bir krize dönüşen cumhurbaşkanlığı seçimleri, ekonomik problemler, uluslararası ilişkiler ve dış aktörlerin ülkeye etkisi alt başlıkları ile ele alınmıştır. Lübnan 2014 yılını, sayıları ülke nüfusunun yarısına yaklaşan Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan ekonomik problemler, iç siyasetteki istikrarsızlık ve Lübnan ordusu askerlerinin rehin alınmasına kadar varan silahlı eylemler ile artan toplumsal huzursuzluk atmosferinde geçirmiştir. Son tahlilde uluslararası aktörlerin müdahaleleri ile siyaset arenasında yaşanan güç savaşını toplumun tüm katmanlarına yayılan huzursuzluğun ve kutuplaşmanın artmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lübnan | Suriye Krizi | Hizbullah | Mülteci Sorunu

Lebanon 2014

Abstract

Throughout the 2014, Lebanon faced with various crises in relation to the civil war in Syria. This study is a brief analysis of these problems that the country confronted. It will particularly focus on the presidential election which created a serious domestic crisis among the political actors in the country. In addition to this, the paper will analyze economic problems and the effects of external actors in Lebanon. The study argues that political developments in Lebanon are deeply effected from the Syrian conflict and its actors. The Syrian crisis continued to have a direct impact on Lebanon in 2014, particularly with regards to the issue of Syrian refugees. In addition to these problems, intervention and the power struggle of the international actors in Lebanon's politics resulted with increasing social unrest and political instability. This situation increased the political polarization in the country.

Keywords: Lebanon | Syrian Conflict | Hezbollah | Refugee Issues

İç Politika ve Seçilemeyen Cumhurbaşkanı

2014 Lübnan için kurulacak yeni bir hükümet ile ülkede hakim olan kaos ortamından çıkışın sağlanacağı en azından bu çıkışa dair bir başlangıç yapılacağı umutlarının beslendiği bir yıl olarak başladı. Ancak Suriye’de yaşanan gelişmeler başta olmak üzere bölgedeki karışıklıklardan mezhepçi yapısı ve gelenek halini almış siyasi krizleri nedeniyle Lübnan, 2014 yılının ilk çeyreğinde tarafların bir türlü uzlaşa sağlayamadığı ve dolayısıyla hükümetin kurulamadığı bir siyasi tablo sergilemiştir. Eski Başbakan Necip Mikati ve 11 bakanın istifa etmesiyle Nisan 2013’te hükümet düşmüş³ ve Suriye’deki iç savaşa Hizbullah’ın dahil olması buna mukabil eski Başbakan Saad Hariri liderliğindeki Müstakbel Hareketi’nin Hizbullah’ın Suriye’de rejim yanlısı sıfatıyla savaşa katılmasına karşı çıkması üzerine Lübnan siyaseti tamamen kilitlenmiştir.⁴ 10 ayı aşkın süre devam eden hükümet krizi Lübnan siyasetinde etkin tüm aktörlerin taviz verdiği bir uzlaşa ile aşılabilmiş, Temmam Selam’ın Başbakan olduğu yeni hükümet 8+8+8 sistemi ile Şubat 2014’te kurulmuştur. Suriye karşıtı blokta yer alan ve başını Müstakbel Partisi’nin çektiği 14 Mart Hareketi ile Hizbullah liderliğindeki 8 Mart Hareketi’nin sekizer bakanlıkla yer aldığı yeni kabinede kalan 8 bakanlık ise Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İlerici Sosyalist Parti lideri Velid Canbolat’ın da yer aldığı merkezi blok arasında dağıtılmıştır.⁵

Lübnan siyasetindeki kutuplaşma Suriye krizi karşısında tarafların aldığı farklı tavır nedeniyle daha da derinleşmiş, iki temel meselede görüş birliği sağlayamayan kabine üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar yeni krizlerin habercisi olmuştur. Hükümet beyannamesinde kullanılacak dil ve Baadba Deklarasyonu’na (2012) atıf yapılıp yapılmayacağı üzerine yürütülen bu iki

temel tartışma hükümetin düşme ihtimalini gündeme getirmiş bu bağlamda taraflar arasındaki gerilim daha da tırmanmıştır. Hükümet beyannamesinde “*direnış*” ifadesinin yer almasını isteyen 8 Mart Blođu böylelikle Lübnan içerisinde Hizbullah’ın tüm askeri unsurlarıyla birlikte meşrulaştırılmasını hedeflemiş buna mukabil beyannameye söz konusu ifadenin koyulmasına karşı çıkmıştır. Bir diğer anlaşmazlık ise Hizbullah’ın ülke dışındaki faaliyetlerinin kısıtlanmasına yönelik tartışmalar olmuştur. Hatırlanacağı üzere aralarında Hizbullah’ın da yer aldığı Lübnan siyasi partileri Temmuz 2012’de kabul ettikleri Baabda Deklerasyonu⁶ ile “*Suriye’deki kriz süresince tarafsız bir tutum sergileyecekleri*” taahhüdünde bulunmuş ancak ilerleyen günlerde medyada Hizbullah’ın Suriye’deki aktif eylemlerine ilişkin çıkan haberler üzerine Hizbullah lideri Hasan Nasrallah “*Suriye’deki çatışmalara taraf olduklarını ve bunun kendileri için bir varoluş mücadelesi olduğunu*” ifade etmiş ayrıca bu durumun Lübnan hükümeti içindeki tartışmalara dâhil edilmemesi gerektiğini savunmuştur.⁷ Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman ise Arap Birliği ve BM tarafından da desteklenen Baabda Deklerasyonu’na milli bir vesika olarak riayet edilmesi gerekliliğini vurgulamış, Hizbullah’ın İsrail karşısındaki direnişini desteklediğini ancak Suriye’den çekilmesi gerektiğini tekrar tekrar ifade etmiş⁸ son tahlilde bu iki temel konu üzerindeki tartışmalar hükümetin düşmesini gündeme getirmiştir. Lübnan anayasasına göre hükümetin 30 gün içinde beyannamesini hazırlayarak güvenoyu alması gerekmektedir. Nitekim Temmam Selam’ın “*(...) birleştirci hükümet, Lübnan halkının maruz kaldığı sorunlara karşın en iyi formüldür(...)*” ifadeleri ile ilan ettiği yeni hükümet⁹ parlamento tarafından verilen 3 ek günlük süre ve son anda yayınlanan beyannamenin oylamaya katılan 101 milletvekilinden 96 tanesi tarafından kabul edilmesi ile 20 Mart 2014 tarihi itibarı ile resmen kurulmuştur.¹⁰ Lübnan; hemen hemen her seçim sürecinde yaşadığı siyasal sistemindeki en köklü problemlerinden birini yine çözemeyerek geçici bir uzlaşa ile mevcut durumu idare etmeye çalışmış böylelikle en azından Mayıs ayında Cumhurbaşkanı’nı seçebilecek bir meclise sahip olmuştur.

Seçim sürecinin tıkanması ve uzun sürelerle yayılarak dış müdahalelerle suni çözümlerle geçitirilmesi aşında Lübnan siyasal tarihinde neredeyse gelenek haline almış, kendine has bir siyasal sisteme sahip olan Lübnan’da neredeyse her cumhurbaşkanlığı seçiminde benzer sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmiştir. Ülkenin son Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman uzun tartışmalar ve pazarlıklar sonucu ancak 20. turda seçilebilmiştir. Başta seçim yasaı ve mezhepci kota olmak üzere birçok hassas problemi bünyesinde barındıran Lübnan siyasi yapıı; kalıcı, etkin ve kendi ihtiyaçlarına cevap verecek çözümler bulamadığı sürece her seçim döneminde daha da artan bir gerilime sahip olma geleneğini bir süre daha sürdüreceğini göstermiştir. 2014 yılı sonuna kadar Cumhurbaşkanı seçimi için 16 tur boyunca ortak bir isim üzerinde uzlaşılabilmesi seçim sisteminin işlemeyen noktalarını göstermesi bakımından önemlidir.

Taif Anlaşması¹¹ (1943) ile varılan ulusal mutabakata göre Lübnan'da Maruni olması gereken Cumhurbaşkanı meclis tarafından seçilmektedir. Adaylık için resmi başvuru şartı aranmamakta ve adaylık başvurusunda bulunmayan bir kişi de parlamento tarafından seçilebilmektedir. Görev süresi sona eren cumhurbaşkanının 6 yıl geçmeden bir daha aday olamadığı sistemde bir kişinin cumhurbaşkanı olarak seçilebilmesi için 128 sandalyeli mecliste yapılacak ilk turda oyların 2/3sini ikinci turda ise salt çoğunluğun oylarını alması gerekmektedir.¹² Seçim süreci henüz başladığında adaylık için iki isim ön plana çıkmış, iç savaş döneminde Falanjist güçlerin lideri olan Samir Caca'ya karşın Hizbullah ve taraftarları yine iç savaş döneminde Lübnan ordusu komutanlığı yapmış olan Mişel Aun'u önermiştir. Bir bakıma taraflar için uzlaşmayı imkansız hale getiren isimlerin gündeme getirilmesi gerginliği artırmış¹³ ve nitekim 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimleri 8 Mart ile 14 Mart bloklarının sandalye sayılarının birbirine çok yakın olması ve aday gösterdikleri isimlerin ideolojik geçmişleri hasebiyle ayrı kutupları temsil ediyor oluşu yüzünden çıkmaza girmiştir.

Lübnan meclisinde yapılan ilk oylamada adaylardan Samir Caca 48, Ulusal Direniş Cephesi milletvekili Henry Hilu 16 oy alırken bağımsız kadın aday Nadina Musa ise hiç oy alamamıştır.¹⁴ Şii Meclis başkanı Nebih Berri'nin her seferinde meclis yeter sayısının toplanamaması nedeniyle seçimleri ertelemesi bir yandan halk gösterilerinin bir yandan da tarafların üzerindeki baskının artmasına sebep olmuştur.¹⁵ Hizbullah ve ortakları ile muhalifleri 14 Mart Hareketi'nin sandalye sayılarının birbirine yakın olması adaylar üzerinde mutabakata varılmasını zora sokmuştur. Seçimleri boykot ederek sistemi tıkmakla itham edilen Hizbullah kanadı 2014 yılı sonunda Müstakbel Hareketi ile üzerinde anlaşabilecekleri ortak bir aday belirlemek için müzakerelere başlamıştır.¹⁶ Yeni cumhurbaşkanı seçilene dek tüm cumhurbaşkanlık yetkileri Temmam Selam liderliğinde ki uzlaşma hükümetine devredilmiştir.¹⁷

Yılın yeni bir cumhurbaşkanı seçilemeden kapanması, Lübnan'ın ekonomiden siyasete, sosyal yapıdan silahlı tehdit unsurlarına hemen her aşamada hali hazırda sahip olduğu problemlerin daha da kronikleşmesine neden olmuştur. Gelecek Partisi liderliğindeki 14 Mart hareketi ile Hizbullah önderliğindeki 8 Mart hareketinin başını çektiği aday yarışının haddinden fazla uzaması ve tarafların bir türlü uzlaşma sağlayamaması başta Fransa, Suudi Arabistan ve İran olmak üzere Lübnan siyasetinde etkin olmaya çalışan diğer ülkelerin nüfuzlarını artırmaya yönelik hamlelerinde bulunmasıyla çözülemeyen bir hal almıştır.

Suriye Gölgesinde Lübnan ve Ekonomik Problemler

Suriyeli Mülteciler

2011 yılı itibarıyla başlayan halk ayaklanmalarının geride bıraktığımız son üç yıl içinde kanlı bir iç savaşa dönüştüğü Suriye, bölgedeki tüm dinamikleri derinden etkilemiştir. Ancak söz konusu süreçte gerek coğrafi konumu gerekse

de tarihsel ilişkileri hasebiyle Lübnan hemen yanı başında kaydedilen bu gelişmelerden en çok etkilenen ülke olmuştur. Filistinli mültecilerin Lübnan'a gelip bir daha dön(e)memesi deneyiminin bir sonucu olarak Lübnan'da Suriyeliler için, ufak çaplı çadır kamplarının varlığı ile birlikte, resmi mülteci kamplarının kurulmaması ekonomik, toplumsal ve güvenlik temelli birçok ciddi problemin gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur.¹⁸

Yaklaşık 4,5 milyon¹⁹ nüfusa sahip olan Lübnan'a gelen Suriyeli mülteci sayısının 2014 yılı itibarı ile 1 milyonu aşması mülteci problemine acil çözüm üretilmesi gerekliliğini doğurmuştur.²⁰ Eski Lübnan Başbakanı Necip Mikâti konu ile ilgili olarak bir basın toplantısı düzenlemiş ve meselenin ivedilikle çözülmesi için çağrıda bulunmuştur. Günde ortalama 3 bin Suriyelinin Lübnan'a göç ettiğini belirten Mikâti "...Suriyeli mülteci sayısı Lübnan nüfusunun dörtte birine ulaşmış durumda. Bu sebeple komşu ülkelerden ve uluslararası toplumdan Lübnan'ın yükünü hafifletmek için Suriyeli mültecilerin kendi topraklarında barınabileceği güvenli bölgeler oluşturulması için girişimde bulunmasını istiyoruz..." açıklamasını yapmış ayrıca Dünya Bankası'na da Suriyeli mültecilere yardım için fon oluşturulması çağrısında bulunmuştur.²¹ Nitekim ilerleyen günlerde Lübnan Dışişleri ve Göçmenler Bakanı Cebran Bassil, Mikâti'nin beyanını doğrular nitelikte bir açıklamada bulunarak Suriyeli mültecilerin durumunu bir kriz olarak nitelendirmiş ve bu krizin Lübnan'ın varlığını tehdit ettiğini ifade etmiştir.²² Lübnan Sosyal İşler Bakanı Raşid Derbas ise Nisan ayında yaptığı bir açıklamada mülteci akımının kontrol altına alınmadığını belirterek krizin sadece Lübnan'a değil tüm Arap dünyasına zarar verdiğine işaret etmiş ve Arap ülkelerine Suriye sorunu ve mülteci krizini ele almak amacıyla ivedilikle toplanma çağrısında bulunmuştur.²³

Nüfusun bir anda %25 oranında artması başlı başına büyük bir problemken bu artışın Lübnan gibi hassas dengeler üzerine kurulu bir ülkede gerçekleşmesi sorunun çok yönlü etkilerine dikkat çekmiş, sığınmacıların yoğun göçü ülkedeki siyasal kutuplaşmayı ve güvenlik tehdidini de artırmıştır.²⁴ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR) Başkanı Antonio Gueters Lübnan'ın Dünya'da kişi başına en çok mülteci düşen ülke olduğunu ve Lübnan gibi içerideki zorluklarla sıkışan küçük bir ülke için bu durumun etkisinin sarsıcı olduğunu açıklarken UNCHR, Lübnan'da ki Suriyeli mülteciler için kullanılmak üzere talep edilen 6,5 milyar dolarlık kaynağın sadece %14'ünü alabildiklerini duyurarak krizin daha da derinleşeceğini ilk sinyallerini vermiştir.²⁵ Başlangıçta Filistin deneyiminin negatif yansımaları olarak Suriyeli mülteciler için Lübnan sınırları içinde resmi bir kampa izin verilmemesi zaman içerisinde mültecilerin ülke içerisindeki kontrolsüz dağılımının daha tehlikeli olacağını sinyallerini vermiştir. Ülkede kiraların artması, mültecilerin ucuz işgücü olarak kullanılmasından kaynaklanan problemler ve silahlı eylemlerdeki artış gibi olumsuzlukların önüne geçmek isteyen Lübnan yetkilileri, Türkiye'deki benzerlerinin örnek alınarak iki ülke sınırının Suriye tarafında bir kamp kurulması için çalışmaların başlatıldığını ilan etmişlerdir.²⁶

Mülteci sayısının artması buna mukabil yardım kuruluşlarının yeterli kaynağı temin edememesi 2014 yılı ikinci yarısı itibariyle olumsuzlukların daha görünür hale gelmesine sebep olmuştur. Zor şartlarda yaşayan sığınmacılara ilişkin haberlerin artmaya başladığı süreçte BM'nin Lübnan'daki mültecilere yaptığı gıda yardımını durdurduğunu açıklaması²⁷ durumun vahametini artırmıştır. 4 çocuk annesi eşi hasta bir Suriyeli kadının yardım alamadığı için kendisini yakarak gerçekleştirdiği protesto ve akabinde mülteciler tarafından gerçekleştirilen benzer eylemler mevcut durumun zorluğunu bir kez daha göstermiştir.²⁸ Hava şartlarının da kötüleşmesiyle iptidai koşullarda barınmaya çalışan mültecilerin yaşadığı sıkıntılar artmış uluslararası sistemin mülteciler konusunda yükünü hafifletecek bir girişimde bulunmayışı ve bir yandan da el-Nusra-Hizbullah çatışması şeklinde özetlenebilecek silahlı eylemlerin yarattığı gerilim Lübnan'ı kesin bir karar almaya itmiştir. Nitekim Ekim ayı itibari ile Lübnan, ülkelerindeki iç çatışmadan kaçan Suriyelilerin ülkeye girişinde kısıtlamaya gidileceğini ilan etmiştir. Sosyal İşler Bakanı Derbas konu ile ilgili olarak yaptığı açıklamada ülkenin kaldırabileceğinden çok daha fazla mültecinin giriş yaptığını ve bu nedenle sınırların kapatıldığını bildirmiştir.²⁹

Ekonomik Durum

Suriyeli mülteciler sorunu Lübnan'da siyasi ve sosyal gerilimi tırmandırmakla kalmamış Lübnan ekonomisinin ciddi zarar görmesine de sebebiyet vermiştir. 2014 yılında Lübnan'ın uluslararası kuruluşlardan söz verdikleri maddi yardımın sadece %44'ünü alabildiğini ifade eden Derbas, Suriye'deki savaşa bağlı olarak ülkenin 20 milyar dolar kaybı olduğunu açıklamıştır. Söz konusu kaybın Lübnan ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çeken Derbas hükümetin ülkeye daha fazla mülteci kabul etmeme kararına ek olarak Lübnan sınırları içerisinde hali hazırda mevcut bulunan mülteci sayısının azaltılması yönünde de bir politika izleneceğini sözlerine eklemiştir.³⁰

Lübnan ekonomisi son 3 yıldır giderek büyüyen bütçe açığı sebebiyle 2014 yılında daha da zora girmiştir. 2013 yılında GSYİH'nin %9,4'üne tekabül eden bütçe açığı 2014 yılı itibariyle GSYİH'nin %10,2'si oranında genişlemiştir. Söz konusu bütçe açığı Lübnan gibi hizmet sektörüne dayalı bir ekonomiye sahip ülkede yaşanan siyasi ve güvenlik temelli problemler nedeniyle istikrara kavuşturulamamaktadır. Dünya Bankası ülke ekonomi uzmanlarından Wissam Hareke'nin sunduğu rapora göre 2014 yılı ortalarında yeni hükümetin almış olduğu kararlar ve Lübnan Ordusu tarafından uygulamaya sokulan Trablus Güvenlik Planı³¹ emniyet konusunda görece istikrarı sağlamaya yönelik hamleler olarak değerlendirilmiş ve bu durum ekonomide küçük ölçekli bir gelişmenin kaydedilmesini sağlamıştır. Trablus'ta uygulamaya başlanan planın ardından Haziran-Eylül 2014 döneminde ülkeye gelen turist sayısı %4,2 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde özellikle yabancı yatırımcılara verilen inşaat ruhsatlarının artışı ile (%8,4) tüketici güven indeksinde %20'lik bir yükseliş yakalanmıştır.³²

Bu bağlamda hizmet sektörüne dayalı Lübnan ekonomisinin kısa vadede problemlerini aşmak için ivedilikle ülkedeki güvenlik problemlerini kontrol altına alması gerektiği gözlemlenmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen enflasyon oranında ciddi düşüş kaydedilmiştir. 2012 yılında tüm zamanların en yüksek enflasyon oranına (%11.10) ulaşılması acil müdahaleyi gerekli kılmış, alınan önlemler sonucu 2014 yılında ciddi bir düşüş yakalanarak oran %0.88'e gerilemiştir.³³

Son olarak dünya genelinde ciddi bir kriz olarak değerlendirilen işsizlik probleminin ulaştığı tehlikeli boyut Lübnan'da da ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörler arasında yerini üst sıralarda almıştır.³⁴ Lübnan'ın karşı karşıya kaldığı kritik işsizlik probleminde ülkenin gelenekselleşmiş dış emek piyasasında yaşanan değişiklikler ve mülteciler temel aktör olarak rol oynamıştır. Lübnanlı iş gücünün yoğun olarak göç ettiği Körfez, Avrupa ve Afrika ülkeleri son yıllarda bir yandan emek gücü taleplerini azaltırken bir yandan da istihdam için ciddi kısıtlamalar getirmeye başlamıştır. Ülke içindeki hazır işgücünün tarihsel göç alışkanlığına ket vuran bu değişimlere yoğun Suriyeli mülteci varlığı eklenince işsizlik ciddi bir kriz halini almıştır. Suriyeli mültecilerin iç piyasada ucuz iş gücü olarak kullanılması dışarıya gitmesi zorlaşan Lübnanlıların aynı zamanda kendi ülkelerinde de istihdam edilememelerine neden olmuştur. Ulusal Bilimsel Araştırmalar Komisyonu'nun (NCSR) konuya ilişkin düzenlediği seminerde 2014 yılı itibarıyla Lübnan'daki işsizlik oranının %24'e yükseldiği ve bu oranın %35'inin genç işsizlerden oluştuğu ifade edilmiştir. Sanayi Bakanı Hacc Hassan Lübnan'ın ithalat-ihracat dengesizliğine vurgu yaparak yılda 19 milyar dolar ithalat yapan Lübnan'ın ihraç ettiği ürünlerin toplamda ancak 4 milyar dolar seviyesinde seyrettiğini açıklamıştır. Hassan Lübnan ekonomisinin temel problemlerinden biri olarak değerlendirdiği beyin göçünü engellemek ve kendi ihtiyacını ucuza karşılayabilir sanayiye sahip olabilmek için ciddi politikaların yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁵

Artan Çatışmalar ve Silahların Gölgesinde Kuzey Lübnan

Bölgedeki aktörlerin "*temsîl savaşına*"³⁶ mekan olan Lübnan son 4 yıldır bombalı saldırılar ve feda eylemlerinin artışı ile ön plana çıkmıştır. Söz konusu eylemler bir yandan ülkedeki Şii-Sünni kutuplaşmasının daha tehlikeli boyutlara ulaşmasına neden olurken bir yandan da silah gücü olmayan grupların yeni oluşumlara eklenme tehdidini doğurmuştur. Lübnan 2013 yılını başbakanlığı döneminde Saad Hariri'nin siyasi danışmanlığını da yapmış eski Maliye Bakanı Muhammed Şattah'a düzenlenen suikast ile sonlandırmış, 8 kişinin yaşamını yitirdiği bombalı eylem ülkedeki Şii-Sünni gerilimini tekrar gündeme getirmiştir.³⁷

2014 yılı da Lübnan için aynı gergin atmosferde ve benzer bombalı saldırılarla başlamıştır. Ocak ayı saldırılarının Hizbullah kontrolünde olan bölgelerde yoğunluk arz ettiği görülmüştür. Beyrut'un güneyinde Hizbullah'ın güvenli

bölgesi olarak bilinen Herik Mahallesi'nde meydana gelen yılın ilk bombalı araba eyleminde 5 kişi hayatını kaybederken 70 kişi de yaralanmıştır.³⁸ Söz konusu saldırıyı Beka Vadisi'ndeki Hermel kentinde askeri bölge yakınında meydana gelen bir patlama takip etmiş olay yerindeki incelemelerden sonra bir açıklama yapan İçişleri Bakanı Mervan Şerbil hadisenin bir intihar eylemi olduğunu ifade etmiş, söz konusu hadisede 4 kişi hayatını kaybederken 25 kişide yaralanmıştır. Saldırının yine eski Cumhurbaşkanı Refik Hariri suikastı hakkında Lahey'de açılan davanın ilk gününde meydana gelmesi olay hakkındaki spekülasyonları artırmıştır.³⁹

Ocak ayı ortalarında saldırılar hedef ve şekil değiştirmiş bu defa Suriye'den atılan roketlerin yol çatığı kayıplar Lübnan'ın gündemine taşınmıştır. Suriye'deki rejime karşı savaşan muhalifleri destekleyen, Sünnilerin yoğun olduğu ve çok sayıda Suriyeli mültecinin barındığı Aarsal bölgesine Suriye tarafından atıldığı iddia edilen roketler aralarında çocukların da bulunduğu 8 kişinin ölümüne neden olmuştur.⁴⁰ Söz konusu Suriye müdahalesi devam etmiş ve aynı hafta içinde Lübnan'ın doğusundaki Beka'ya bağlı Sünni Ra's'ul Baalbek bölgesine fırlatılan roketler nedeniyle 3 kişi yaralanmıştır.⁴¹ Lübnan'da gerçekleştirilen saldırılarda sivil kayıpların artması bölgedeki çatışmaların son yıllarda değişen yüzünü göstermesi açısından önemlidir. Aktif olarak savaşanlardan ziyade savaşçıların geride bıraktıklarına odaklanan eylemler, kitleler üzerinde yaratılan korku ve endişenin yanı sıra tüm bölgeyi ağır bir belirsizliğe sürüklemekte ayrıca tarafların intikam duygusunu güçlendirerek kutuplaşmayı daha tehlikeli boyutlara taşımaktadır.

Nitekim henüz yılın ilk ayı sonlanmadan karşı saldırı haberleri gelmeye başlamış ve öç almaya yönelik yine sivil kayıpların yaşandığı eylemler ön plana çıkmıştır. Ocak ayının son haftasında Beyrut'un güneyinde Hizbullah'ın kontrolü altında olan Bir el-Abd ve Hireyk Mahalleleri arasında bomba yüklü bir aracın infilak ettiği olayda 4 kişi hayatını kaybetmiş, 20 kişi yaralanmış ve bölgedeki çoğu bina hasar görmüştür. Saldırının ardından sosyal medya aracılığı ile bir açıklama yapan el-Nusra "...*Beyrut'un güneyinde gerçekleştirilen bu istişhad eylemi, Hizbullah'ın Suriye ve Aarsal'daki çocuklara yönelik katliamlarına cevap oldu...*" ifadelerini kullanarak Suriye'deki durumun Lübnan için yarattığı belirsizlik ve kaos ortamına yönelik etkisinin giderek daha tehlikeli bir hal aldığına delil olmuştur.⁴² Söz konusu hadisenin ardından BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon Lübnan'da kaydedilen terör olaylarının tümüyle kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Olaya ilişkin BM Güvenlik Konseyi tarafından yayınlanan basın bildirisinde ise Lübnan halkından ülkelerinin ulusal bütünlüğüne sahip çıkmaları ve Suriye'deki iç savaştan uzak durma politikasına bağlı kalmaları uyarısında bulunulmuştur.⁴³ Ancak uyarının muhatabı örgütlerin cevapları gecikmemiş IŞİD ve el-Nusra Lübnan'daki varlıklarını resmileştiren açıklamalarıyla ülkenin Suriye'deki güç savaşının içine daha fazla çekileceğinin de sinyallerini vermiştir. Ebu Seyif Ensari isimli bir örgüt üyesi yaptığı açıklamada IŞİD'in Lübnan kolunun kurulduğunu ilan etmiş ve Ebubekir Bağdadi'ye bağlılığını bildirmiştir.

Hemen akabinde Nusra Cephesi'nin Lübnan kolu ülkedeki varlıklarını duyuran bir mesaj yayımlayarak Hizbullah'a ait tüm karargah ve üslerin kendileri için meşru birer hedef olduğunu belirtmiş, Lübnanlı Sünnileri bu bölgelerden uzak durmaları konusunda uyarmıştır.⁴⁴ El-Nusra uyarı mahiyetindeki mesajını tehdit düzeyinden eylem aşamasına taşımakta gecikmemiş ve Hizbullah'ın Esad rejimine destek olacak Şii militanları yetiştirdiği Beka vadisindeki Hermel kentinde bir intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. 4 kişinin hayatını kaybettiği saldırıyı üstlenen el-Nusra sosyal medya aracılığı ile bir açıklama yayınlamış ve söz konusu feda eyleminin Hizbullah'ın Suriye'deki faaliyetlerine yanıt niteliğinde olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵

Güney Beyrut ve Arsal'deki gerginlik son 3 yıl içinde sık sık tekrarlandığı üzere Trablus'ta da etkisini göstermiştir. Ağustos ayında Nusra Cephesi ve IŞİD ile Lübnan ordusu arasında çıkan çatışmalar çok sayıda sivil kayba neden olmuş⁴⁶ ayrıca çok sayıda Lübnan ordusu askeri el-Nusra tarafından esir alınmıştır. Söz konusu bölgedeki çatışmalar Lübnan için iki önemli noktaya işaret etmektedir: Öncelikle Lübnan'da Suriyeli mültecilerle demografik yapı değişmeye başlamış bölgedeki Sünni nüfus artış göstermiştir. Her geçen gün artan Sünni nüfusun ülkede kendine hami bulamayışı ise Hizbullah karşısında yer alan diğer gruplara eğilimi artırmış en azından bu gruplara karşı sempati beslenmesine yol açmıştır. Çatışmaların Lübnan için bir diğer önem arz ettiği nokta ise ülkedeki güvenlik zafiyetini bir kez daha ortaya çıkarması olmuş ve ordunun bölünmüş yapısının zamanla bu zafiyeti daha da artırabileceği ihtimalini doğurmuştur.

24-29 Ekim 2014 tarihleri arasında Trablus'ta meydana gelen ve Kuzey Lübnan Çatışmaları olarak isimlendirilen silahlı çatışmalar Lübnan'daki krizi had safhaya ulaştırmakla kalmamış ülkedeki terör olaylarının uluslararası müdahaleye daha açık hale gelmesine de yol açmıştır. Lübnan-Suriye sınır bölgelerine yerleşen IŞİD ve Nusra Cephesi ile ordu arasındaki çatışmalarda çok sayıda sivil hayatını kaybederken Lübnan ordusu askerleri rehin olarak alınmıştır. Rehin alınan askerlerden biri öldürülmüş, 13 asker serbest bırakılmış, diğerleri ise halen ülkelerine iade edilmemiştir.⁴⁷ Son tahlilde Lübnan 2014 yılı zarfında Suriye'deki iç savaşa angaje olmuş bu bağlamda ülke üzerinde sürekli tehdit ve gerginlik hissi hâkim olmuştur.

Uluslararası İlişkiler

2014 yılı Lübnan iç ve dış politikasının bölgesel şartların etkisi altında devam ettiği bir sene olmuş, ülke Suriye krizi ekseninde saflara ayrıldığından dış ilişkileri de bu minvalde bir seyir izlemiştir. Öncelikle hükümetin görev süresinin uzatılması ve genel seçimin planlandığı gibi yapılamaması, yine aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı seçiminin gerçekleştirilememesi ve son olarak bu belirsizlik ortamında artan güvenlik arayışı ve ekonomik ihtiyaçlar ülkenin dış ilişkilerinin seyrinde temel belirleyiciler olmuştur. Bu bağlamda 2014 yılı boyunca gerçekleştirilen uluslararası temaslar 3 konuda yoğunlaş-

miş, Lübnan'ın diğer ülkeler ile ilişkileri Suriyeli sığınmacılar, alkonulan Lübnan askerleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri ekseninde yürütülmüştür.

Suriye iç savaşına direk müdahil olan Hizbullah'ın Lübnan içindeki askeri gücü de artmış bu bağlamda dış müdahale aktörlerinden İran'ın da ülke siyasetinde daha etkin olduğu görülmüştür. 2013 yılı sonu itibariyle Suudi Arabistan ve Fransa, Hizbullah'ın Lübnan'daki gücünü zayıflatmak için bir araya gelerek Lübnan ordusuna silah yardımıyla bulunmak konusunda görüşmeler başlatmıştır. 2014 yılında görüşmelerin sürdürülmüş ve ana hatları ile iki ülke arasında mutabakata varılan anlaşmada Suudi Arabistan finansör olarak, Fransa ise silahların temin edileceği ülke sıfatıyla rol almıştır. Mişel Süleyman konuya ilişkin yaptığı açıklamada iki ülkenin ortaklığı ile yapılacak olan 3 milyar dolar değerindeki bu yardımın Lübnan ordusu tarihindeki en büyük hibe olduğu belirtmiştir. 2014 yılı boyunca iki ülke arasında görüşmeler yapılmış Suudi Arabistan ve Fransa yardımı ilişkin prensipte anlaşma sağlamış ancak 2014 yılı sonuna kadar söz konusu silahlar Lübnan ordusuna teslim edilmemiştir.⁴⁸

Hem Suriye'deki dengeleri değiştirmeye hem de Hizbullah'ın Lübnan içindeki gücünü dengelemeye yönelik birlikteliğe kısa süre içinde İtalya da katılmış ve İtalya Dışişleri Bakanı Emma Bonino "*Lübnan'a siyasi ve askeri alanda destek sağlanması amacıyla...*" iki uluslararası toplantı düzenleneceğini açıklamıştır.⁴⁹ Ülkelerin Lübnan ordusunu daha güçlü ve etkin bir konuma getirmek üzere yürüttüğü çalışmaların hamilik ve bölgede etkin olma politikasını da içinde barındırdığı ifade edilebilir. Bu bağlamda özellikle Suriye sınırından Lübnan ordusuna yönelik IŞİD ve el-Nusra üyeleri tarafından yürütülen silahlı eylemlerin artması ve Ağustos ayında 17 Lübnan askerinin esir alınması⁵⁰ üzerine yaşanan gelişmelere eklenen İsrail-Lübnan çatışmalarının neticesinde Hizbullah'ın gayri resmi destekçisi olarak anılan İran; Lübnan ordusuna yardım eden ülkeler arasında yer alacağını açıklamıştır.⁵¹

İran Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Ali Şemhâni İranlı güvenlik ve siyasi yetkililerinden müteşekkil bir grupla başkent Beyrut'a gelerek resmi temaslarda bulunmuştur. Temmam Selam ile gerçekleştirdiği görüşme akabinde bir basın toplantısı düzenleyen Şemhâni; "*Lübnan hakkındaki kırmızı çizgilerimiz bu ülkenin huzur ve güvenliğinin devamı çerçevesindedir. İran, terörizmle mücadelede işbirliği çerçevesinde Lübnan'a askeri teçhizat ve silah yardımıyla bulunacaktır...*" açıklamasında bulunmuş ve İran'ın Lübnan'a yapacağı yardımın Suriye sınırındaki sorunların ciddiyeti oranında gerçekleşeceğini ifade etmiştir.⁵² Bu süreçte BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un İran ziyareti esnasında dile getirdiği talep İran'ın Lübnan üzerindeki etkisini açıkça göstermesi bakımından dikkat çekmiştir. Moon'un Lübnan özel temsilcisi Drick Plambi İran Dışişleri Bakan yardımcısı Hüseyin Emir Abdullahiyan ile gerçekleştirdiği görüşmede Moon'un İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif'e hitaben gönderdiği mesajı iletmıştır. Moon'un Lübnan'da bir türlü nihayetlendirilemeyen Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin İran'dan yardım talebinde bulunulduğu mesajı yanıtlayan Abdullahiyan,

İran'ın politikasının Lübnan'da huzur ve güvenin sağlanmasına dayalı olduğunu ve bu yönde çalışıldığını, İran'ın Lübnan halkı ve meclisinin onayıyla seçilecek Cumhurbaşkanı destekleyeceğini ifade etmiştir.⁵³ Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin nihayetlendirilememesi İran ve Suriye'nin yanı sıra Fransa ve Suudi Arabistan'ın da ülkeye müdahale alanının genişlemesine yol açmıştır.

Lübnan'da yaşanan problemler konusunda Katar da yardım eden ülkeler arasında yer almıştır. Katar bilhassa Arsal'de ki çatışmalar esnasında esir alınan Lübnanlı askerlerin serbest bırakılmasına ilişkin yürüttüğü faaliyetlerle yerel basında sık sık gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Temmam Selam, hükümetin kurulmasını takiben ilk resmi ziyaretini Katar'a gerçekleştirmiştir. Katar Emiri Temim bin Hamad el-Sâni ile iki ülke ilişkileri, alıkonulan Lübnan askerleri ve Lübnan'daki Suriyeli sığınmacılar konularını görüşen Selam ayrıca Katar Emiri'ne devlet ve halk olarak Lübnan'a verdikleri destek ve yardımlarından dolayı şükranlarını dile getirmiştir.⁵⁴ Lübnan'da 2014 yılı boyunca artan bir ivme sergileyen terör olayları, IŞİD ve el-Nusra Cephesinin sınırda gerçekleştirdiği eylemler üzerine Temmam Selam Uluslararası Lübnan Destek Grubu toplantısı kapsamında Ban Ki Moon ve Ürdün Kralı II.Abdullah ile görüşmeler gerçekleştirmiş, toplantıda mültecilerden kaynaklanan sorunlar da ele alınmıştır. Söz konusu toplantıda Mısır Cumhurbaşkanı Sisi ise ülkedeki terör olaylarının durdurulması için Lübnan ordusuna eğitim ve destekte bulunabileceklerini ifade etmiştir.⁵⁵

Bölgede kaydedilen gelişmeler sebebiyle istikrarsızlığa sürüklenen Lübnan'ın, 2014 yılında ciddi bir boyut kazanan ve uluslararası arenada çözüm aranan bir diğer önemli sorunu da artan Suriyeli mülteci sayısının yol açtığı sosyal, ekonomik ve güvenlik eğilimli problemler olmuştur. Lübnanlı yetkililer resmi rakamlarla 1,5 milyona civarında olduğu açıklanan Suriyeli sığınmacı sayısının kayıt dışı göçmenlerle birlikte 2 milyona yaklaştığını ifade etmiş bu bağlamda başta BM olmak üzere ülkelerden sığınmacı probleminin çözümüne ilişkin ivedilikle yardım talebi yıl boyunca sık sık dile getirilmiştir. Lübnan Sosyal İşler Bakanı Raşid Derbas konu ile ilgili olarak Lübnan'da yayın yapan El-Ahbar Gazetesi'ne verdiği demeçte Lübnan'ın Suriye'de yerinden olan sığınmacıları resmi şekilde daha fazla kabul edemeyeceğini ifade etmiştir.⁵⁶

Ekim ayında Berlin'de düzenlenen Suriyeli Mülteciler Konferansı'na katılan Temmam Selam Almanya Başbakanı Angela Merkel ile Lübnan'ın genel durumuna ilişkin bir görüşme gerçekleştirmiştir. Trablus'ta ordu ile radikal İslamcılar arasındaki çatışmalara ve ülkedeki Suriyeli mültecilerin durumuna vurgu yapan Merkel, sorunların çözümüne ilişkin Almanya'nın Lübnan ile dayanışma içinde olacağını ifade etmiştir.⁵⁷

Sahada yaptığımız araştırma ve mülakatlar akabinde 2014 yılı sonu itibarıyla Lübnan hükümetinin sınırları resmen kapatmadığı, bilhassa insani yardım noktasında sığınmacılara engel olunmadığı ancak ülkeye giriş için istenen resmi evrak sayısını artırmak ve çeşitli yasal zorunluluklar getirmek suretiyle Suriye'den geçişi azaltmaya yönelik girişimlerde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç

Lübnan 22 Kasım 1943 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş ve 1 Ocak 1944 tarihi itibarıyla bağımsızlığı resmîyet kazanmıştır. Ancak Suriye'nin tasavvurunda kendisine bağlı topraklar olarak değerlendirilmeye devam etmiştir. Lübnan topraklarının kendisinden koparılmış olduğu düşüncesi ile politikalarına yön veren Suriye ülkedeki askerî varlığını uluslararası baskının da bir neticesi olarak ancak 2005 senesinde geri çekmiş ancak bu ülkeye yönelik müdahalelerinden vazgeçmemiştir.⁵⁸ Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkin rolü 2011 yılında başlayan Arap Baharı süreci ile daha köklü problemlerin ortaya çıktığı bir boyuta evrilmiş her geçen gün Lübnan Suriye'deki savaşın içine daha fazla çekilmiştir. Suriye'deki iç savaşa müdahil olan dış aktörlerin Lübnan topraklarına taşıdığı güç savaşı 2014 yılı itibarıyla ülkede istikrar-sızlığın, güvenlik temelli problemlerin ve sosyo-ekonomik sıkıntıların temel etkeni olarak rol oynamıştır.

2014 yılı Lübnan'ın hem yeni bir hükümeti hem yeni bir Cumhurbaşkanını seçmesi gereken bir yıl olmuş ancak söz konusu her iki seçim süreci de bölgede ki kaosun Lübnan'ı siyaseten de etkilemesiyle başarıyla sonuçlandırılmamıştır. Halkın iradesini yansıtan bir hükümetin kurulamaması parlamento üyeleri tarafından oylanacak Cumhurbaşkanı'nın da seçilmesine engel olmuştur. Son tahlilde Temmam Selam liderliğinde bir uzlaşma hükümeti kurulmuş ancak bu defa da taraflar Cumhurbaşkanı adayları hususunda mutabakata varamamışlar dolayısıyla ülke 2014 yılını yeni Cumhurbaşkanı seçilemeden sonlandırmıştır.

Siyasi ve askerî yapının hassas mezhep dengeleri üzerine kurulduğu Lübnan'da sayısı yıl sonu itibarıyla 1,5 milyonu aşan ve çoğunluğunu Sünni Arapların oluşturduğu Suriyeli sığınmacı varlığına eklenen Hizbullah'ın Suriye'deki savaşa rejim tarafında aktif katılımını tüm yerel ve uluslararası çağrılara rağmen sonlandırmaya yanaşmaması 2014 yılı boyunca Lübnan'da yaşanan ekonomik, sosyal ve güvenlik problemlerinin temel nedeni olmuştur. Özellikle Arsal ve Trablus'ta kaydedilen ve zaman zaman başkent Beyrut'a da taşınan silahlı eylemler iç savaş günlerini anımsatan manzaraların ortaya çıkmasına yol açmış, toplumun her katmanında görülen huzursuzluk ve korku havası esir alınan asker ailelerinin hükümet binası önünde kurduğu çadırlar, yine aynı yerde artan halk protestoları, sokakların boşluğu, kontrol noktalarının sıklaştırılması şeklinde tezahür etmiştir. Son tahlilde Lübnan 2014 yılını Suriyeli sığınmacıların da etkili olduğu ve giderek derinleşen Şii-Sünni kutuplaşması, terör eylemleri ve kilitlenmiş bir siyasi yapı ile kapatmış, ülke içindeki sorunların çözümü ve istikrarın sağlanmasının Suriye'deki kriz nihayetlendirilmeden gerçekleşmeyeceğini göstermiştir.

Kronoloji

- **7 Şubat:** Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman Tunus'ta düzenlenen yeni anayasa kutlamalarına katılmış ve yine kutlamalara iştirak eden Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Süleyman Fransa'dan 2013 yılı Aralık ayı itibariyle gündeme gelen 3 milyarlık silah yardımının uygulamaya geçmesi talebinde bulunmuştur.
- **15 Şubat:** Temmam Selam kiderliğinde yeni uzlaşi hükümeti kurulduğu ilan edilmiş, 10 Mart 2014 tarihi itibariyle de güvenoyunu almıştır.
- **25 Mayıs:** Mişel Süleyman'ın Cumhurbaşkanlığı süresi sona erdi.
- **23 Nisan:** Cumhurbaşkanlığı seçim turları başladı. Yapılan ilk oylamada adaylardan 2/3 oy çoğunluğunu alan olmadığı için Cumhurbaşkanı seçilemedi.
- **11 Temmuz:** İsrail'in 8 Temmuz'da Gazzeye yönelik başlattığı saldırıları takiben Lübnan'ın Hasbiyye bölgesinden İsrail'e 3 adet füze atıldı. İsrail top mermerile ile karşılık verdi.
- **2-7 Ağustos:** Suriye sınırına yakın Arsal bölgesinde el-Nusra Cephesi ve IŞİD militanları ile Lübnan ordusu arasında çatışmalar yaşandı. Asker ve militan kaybının yanı sıra çok sayıda sivilin de yaşamını kaybetmesine neden olan çatışmalarda 17 Lübnan askeri esir alındı.
- **14 Eylül:** Temmam Selam Katar'a resmi bir ziyaret düzenleyerek Katar Emiri ile kaçırılan askerler, Suriye krizi ve güvenlik konularının ele alındığı bir görüşme gerçekleştirdi.
- **26 Eylül:** Başbakan Temmam Selam, NewYork'ta düzenlenen Dünya liderlerinin katıldığı BM Lübnan'a Yardım toplantısında terörizm ve Suriyeli mülteciler konusunda ülke liderlerine yardım çağrısında bulundu.
- **29 Eylül:** İran Ulusal Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Ali Şemhâni beraberinde güvenlik ve siyasi yetkililerden müteşekkil bir grupla Beyrut'a gelerek resmi temaslarda bulundu. Temmam Selam ve Hizbullah lideri Nasrallah ile de görüşen Şemhani liderliğindeki gezinin gündemi İran tarafından Lübnan'a yapılacak silah yardımı, İsrail-Lübnan çatışmaları ve Suriye krizi konuları oldu.
- **19 Ekim:** Lübnan Savunma Bakan Yardımcısı Semir Mukbil, İran Savunma Bakanı Hüseyin Dehkan ile Tahran'da bir görüşme gerçekleştirmiş, söz konusu buluşmada İran tarafından Lübnan ordusuna yapılacak yardımın ayrıntıları ele alınmıştır.
- **19 Ekim:** Lübnan Sosyal İşler Bakanı Raşid Derbas ülkenin daha fazla sığınmacı kabul etmeyeceğini açıkladı.
- **24-29 Ekim:** Trablus'ta ordu ile el-Nusra ve IŞİD militanları arasında yaşanan çatışmalarda asker ve militanların yanı sıra çok sayıda sivil kayıp yaşandı. Bölgedeki tarihi çarşı hasar gördü.

- **28 Ekim:** Temmam Selam Berlin’de düzenlenen Suriyeli Mülteciler Konferansı’na katılarak burada katılımcı ülke liderleriyle görüşmeler düzenledi. Almanya Başbakanı Merkel’den sığınmacılar konusunda yardım sözü aldı.
- **22 Kasım:** İç Savaş’tan itibaren ilk kez Bağımsızlık Günü kutlamaları ülkenin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle iptal edilmiştir.
- **2 Aralık:** BM Lübnan’daki sığınmacılara yapılan gıda yardımının kaynak yetersizliği sebebiyle durdurulacağını açıkladı.

Notlar

- 1 Kemal S. Salibi, *A House of Many Mansions: The History of Lebanon Considered*, London: IB Tauris & CO LTD Publishers, 2002, p. 1.
- 2 Kemal S. Salibi, *a.g.e.*
- 3 "Lebanese PM Mikati's Cabinet Resigns Amid Growing Crisis", *BBC*, 17.02.2014.
- 4 "Lübnan'da Hükümet Kuruldu ama Kriz Sürüyor", *dunyabulteni.net*, 17.02.2014
- 5 Qifa Nabki, "Lebanon's New Government", <http://qifanabki.com>, 15.02.2014
- 6 Deklarasyon hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sami Nader, 'Lebanese Independence from 1943 Pact to Baabda Declaration', *al-Monitor*, 20 Kasım 2013, (20.08.2014).
- 7 Konu ile ilgili bilgi ve devamı için bkz. Yenal Göksün, '*Terör ve Şiddetin Kısacasında Lübnan Medyası*', TASAM.
- 8 Lübnan Cumhurbaşkanı'dan Hizbullah'a Çağrı, www.haberler.com, 17 Mayıs 2014.
- 9 Yeni Hükümet kuruldu, *Milliyet*, 15 Şubat 2014.
- 10 Lübnan'da Yeni Hükümete Güvenoyu, *El-Jazeera*, 20 Mart 2014.
- 11 Taif Anlaşması için bkz. "The Taif Agreement", www.un.int, (15.12.2014).
- 12 Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı Krizi, , 10 Aralık 2014
- 13 Aoun vs. Geagea: Time to Bridge the Gap?, *DailyStar Lebanon*, 3 Aralık 2014.
- 14 Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı Seçimi İkinci Tura Kaldı, www.tr.euronews.com..., 23 Nisan 2014.
- 15 Presidential Elections Needed Now More Than Ever, *DailyStar Lebanon*, 29 Kasım 2014.
- 16 Wassim Mroueh, "Hariri to Highlight Urgency of Dialogue", *The Daily StarLebanon*, 27 Kasım 2014.
- 17 Lübnan'da Bağımsızlık günü Kutlaması İptal, *El-Jazeera*, 22 Kasım 2014.
- 18 Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Önlemler", ORSAM, Rapor No: 189,2014.
- 19 Lebanon Population, Trading Economies, www.tradingeconomics.com/lebanon/population, (20.01.2015)
- 20 Lübnan'daki Suriyeli mülteci sayısına ilişkin UNCR tarafından kayıt altına alınabilen mültecilere dair rakamlar ve ayrıntılı bilgi için bkz. Syria Regional Refugee Response, UNHCR, <http://data.unhcr.org>., (29.01.2015)
- 21 Suriyeli Mültecilerin Sayısı Lübnan Nüfusunun 4'teBiri Oldu, *YDH*, 16 Ocak 2014
- 22 Lübnan'da 1 Milyon Suriyeli Mülteci, *BBC News*, 3 Nisan 2014.
- 23 Lübnan: Mülteci Krizi Arap Dünyası İçin Felaket, <http://turkish.cri.cn>..., 26 Nisan 2014.
- 24 Meselenin tehlikeli boyutlara evrilek uluslararası bir hal alış süreci bu yazının "artan çatışmalar ve silahların gölgesinde Kuzey Lübnan" bölümünde ele alınmıştır.
- 25 Lübnan'da 1 Milyon Suriyeli, *Sabah*, 4 Nisan 2014.
- 26 Lübnan'dan Suriyeliler için Mülteci Kampı, *Habertürk*, 12 Eylül 2014.
- 27 Birleşmiş Milletler Gıda Yardımını Durdurdu, *Radikal*, 2 Aralık 2014.
- 28 Suriyeli Kadın Mülteci Kendini Yaktı, 28 Mart 2014, *ncanews.com*.
- 29 Lübnan Suriyeli Mültecilere Sınırını Kapattı, *Hürriyet*, 19 Ekim 2014.
- 30 Syrian Crisis has Cost \$20 B: Social Affairs Minister, *DailyStar Lebanon*, 21 Aralık 2014.
- 31 Trablus'ta için 2013 yılında başlatılan güvenlik planı 2014 yılı itibariyle bölgedeki kayıt dışı ekonomiyi kontrol altına almak hedefiyle devam ettirilmiştir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Army Detains 43 in Tripoli as Security plan launched, *DailyStar Lebanon*, 1 Nisan 2014.

- 32 Dana Halawi, "World Bank Projects Wider Fiscal Deficit", *DailyStar Lebanon*, 16.12.2014.
- 33 Trading Economics, Lebanon Inflation Rate, <http://www.tradingeconomics.com/lebanon/inflation-cpi>.
- 34 Bkz. International Labor Organization, "World of Work Report 2014: Developing with Jobs", www.ilo.org...
- 35 Justin Salhani, Youth and Unemployment Hits 35 pct in Lebanon, *DailyStar Lebanon*, 6 Haziran 2014.
- 36 Cüneyt Doğrusözlü, Ortadoğu Yıllığı 2013, İstanbul: Açılım Kitap, s. 98.
- 37 Şatah'ın Cenazesine Binler Katıldı, *el-Jazeera*, 29 Aralık 2013.
- 38 Hizbullah'ın kalesinde Patlama, *BBC*, 2 Ocak 2014.
- 39 Lübnan'da Bombalı Saldırı, *Al-Jazeera*, 16 Ocak 2014.
- 40 Rocker Attack Kills 8 in Arsal, Stokes Tensions, *DailyStar Lebanon*, 18 Ocak 2014.
- 41 Hizbullah'ın kalesinde saldırı, *el-Jazeera*, 21 Ocak 2014.
- 42 Lübnan'da Patlama, *el-Jazeera*, 21 Ocak 2014.
- 43 A.y.
- 44 IŞİD ve Nusra Lübnan'a da Yerleşti, *el-Jazeera*, 24 Ocak 2014.
- 45 Lübnan'daki Saldırıyı Nusra Üstlendi, *el-Jazeera*, 2 Şubat 2014.
- 46 Deadly battle in Tripoli as Lebanese Forces Clash with Islamist Gunmen, www.sbs.com.au, 26 Ekim 2014.
- 47 Nusra Cephesi Lübnanlı Askeri Öldürdü, *el-Jazeera*, 6 Aralık 2014.
- 48 Para Suudilerden Silahlar Fransa'dan, *Hürriyet*, 31 Aralık 2014.
- 49 Lübnan Fransa'dan Silah İstedi, *Milliyet*, 9 Şubat 2014.
- 50 El Nusra Lübnanlı Askerleri Kaçırıldı, *Sabah*, 4 Ağustos 2014.
- 51 İran Lübnan'a Silah Yardımı Yapacak, 30 Eylül 2014, www.dunyabulteni.com
- 52 İran'dan Lübnan'a silah Yardımı, *Cumhuriyet*, 30 Eylül 2014.
- 53 Moon Lübnan ile İlgili Lübnan'dan Yardım İstedi, *İRİB News*, 15 Eylül 2014.
- 54 Lübnan Başkanı Selam Katar'da, *Yeni Şafak*, 14 Eylül 2014.
- 55 Egypt Ready to Train Lebanese Army in Battle Against Terrorists, *Ennahar*, 24 Eylül 2014.
- 56 Lübnan Sığınmacı Geçişini Sınırlandırdı, *el-Jazeera*, 19 Ekim 2014.
- 57 Merkel'den Lübnan'a destek sözü, *Deutsche Welle*, 27 Ekim 2014,
- 58 Suriye Lübnan'dan Çekildi, *NTV*, 26 Nisan 2005, (25.04.2014).